ד: מאימתי פרק ראשון ברכות

וקורא קריאת שמע ומתפלל. מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן קריאת שמע של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית: **דאמר** רבי יוחנן איזהו בן העולם"ב וכו'. ואנו שאומרים ילאו עיניו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל ומקיש לזה רננו ה"ל כגאולה אריכתא דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל מבילו גם הוא ולא יצא מבהכ"נ עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שתקנו לומר אותם פסוקים תקנו לומר מחיצה של ירא עיניו. והלכה כר' יוחנן דבריתא מסייע ליה וכן פסק ה"ג. ואם כן יש ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו כבדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמך גאולה דערבית לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא (לאם כן) ר' יוחנן סבירא ליה תפלת ערבית חובה דפלוגתא היא [1]דרב ור' יוחנן והלכה כר' יוחנן. וכהן להמיר ולהזהר מלספר בינתים ואי מימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן ברבי לומר דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש לסמוך: הא

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו והא דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג לדבריהם [a]כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך [b][6]וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה איבעית אימא משום דאיכא אונס שינה ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר [c]תפלת ערבית רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש ומתפלל מסייע ליה לר' יוחנן [d]דאמר ר' יוחנן [2]איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי [7]אי בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה [8]מאורתא נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא אחד דרשו דכתיב [3]בשכבך ובקומך ר' יוחנן סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך למטתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך למטתו מתיב מר בריה דרבינא [9]בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו אמרי [4]כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי שחרית היכי מצי סמיך והא [10]אמר רבי יוחנן [5]בתחלה אומר [2]ה' שפתי תפתח ולבסוף [3]הוא אומר [5]יהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבנן למימר ה' שפתי תפתח בתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר [11]א"ר אבינא [6]כל האומר [7]תהלה לדוד בכל יום [8] שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא משום דאתיא באל"ף בי"ת נימא [9]אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא [10]אפין אלא משום דאית ביה [11]פותח את ידך נימא [12]הלל הגדול דכתיב ביה [13]נותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמר נו"ן באשרי [14] מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב [15]נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי [16] חזר דוד וסמכן ברוח הקדש שנא' [17]סומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל דאילו במיכאל כתי' [18]ויעף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי' [19]והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי אחד מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחד מן השרפים וכתי' התם [20]והנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו בארבע ומלאך המות בשמנה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ [20]ומצוה לקרותו על מטתו אמר רבי [21]יוסי מאי קרא [22]רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה אמר רב נחמן אם

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן גמליאל לעולם הזה כל הלילה: **לימרו כר"ג.** עד עמוד השחר: **מן העבירה.** שמא יקמוך על שהוא שיש לו כדמיא: **קימעא.** מעט: **מעוט אומם שינה.** התוקפתו לעצור על דברי חכמים החקקו להזהירו יותר: **ממאן דאמר.** לקמן בפ' תפלת השחר (דף מ:): **אמר מר קורא ק"ש.** של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: **מסייע ליה לר' יוחנן.** דאמר ערבית נמי ק"ש ואחר כך תפלה[2] כדי שיסמוך גאולה לתפלה. ולא כר' יהושע בן לוי דאמר תפלה ואחר כך ק"ש: **זה הסומך.** וכל שכן דשחרית דעיקר גאולת מצרים בשחרית הוה כדכתיב ממחרת הפסח יצאו בני ישראל (במדבר לג). וסמיכת גאולה לתפלה דמזה דוד בספר תהלים דכתיב ה' צורי וגואלי (תהלים יט) וסמיך ליה יענך ה' ביום צרה (שם כ). ואמרי' בברכות ירושלמי (פ"ט ה"ה) מי שאינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרבה בתשבחות וקלסון של יצחק מצרים והוא מתקרב אליו ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו: **כאמצע תקנום.** בין שני ק"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ש: **גאולה מאורתא לא הוי.** הילכך גאולה דאורתא לא מחייבא לאהדורי עלה קמיכת תפלה: **מה קימה ק"ש ואח"כ תפלה.** דבשחרית כולהו מודו דבעי מסמך: **שלש פעמים.** כנגד שלש תפלות: **דאים ביה הרמי.** דאמר בחל"ף בי"ת ויש בו שבא הכנעת מזון לכל חי: **אפילו הכי.** אף על פי שהפסיק עו"ן מפני נפילה שבה ולא אבה לרמזה חזר ורמזו סמיכת הנפילה תכף לה: **ויעף אלי.** בפריחה אחת ולא הרגיע בינתים: **מועף ביעף.** שתי פריחות: **באחת.** בפריחה אחת: **אמרו בלבבכם.** אמרו מה שכתוב על לבבכם (דברים ו): **על משכבכם.** שנאמר בשכבך (שם): **ודומו.** בשינה אחרי כן: ואם

מסורת הש"ס

[1] עירובין סח:, כ) נקמן ס כ.בנמ ס כ יומא סז:), ג) לקמן דף ט:, ד) [ינמות לה: קדושין לה: כ"ב ח: ע. ע"ח לו: סנהדרין ל. שבועות כב: ע"ב בתוס' ובחוס כ. ז: מנחות יב: עב: חולין קיט: תמורה ל:), ה) לקמן ע ב וע' רש"ל שם ד"ה כיון, ו) [בע"י ובבר אלפס אי כר מסיע לא מסיע ובזה כתן מאמר הסמוך וצ"ל שם ומ"ל אלבוצ'], ח) נ"ל אלפס"ן, ע) פסחים קיח., י) [נ"ל רב אמר אי רב יוסף], כ) ערע"י ד' ל. ד"ה ולעביר, ל) [לקמן ס ס כ' אמרשם שם אלא הגלוין וע"ש תוס' שם ד"ה והלמתא"].

הגהות הב"ח

(א) גמ' חזר דוד וסמכה ברוח הקדש:

גליון הש"ס

בגמ' וכל המקומר על ר"ה. עירובין כ"ח ע"ב ובפי' רש"י פטוס ד ע"ב ד"ה נעקר ותמוס שם: שם **מאאורתא** נמי הוי. ע"ל ע ע"ח: **שם** כיון דתקינו רבנן השכיבנו. עי' תפוסת הרכב"ח סימן נ"ל: **שם** בכל יום נ"ש. בהגה"מ ס"ח פ"ג ד"ה וכן בטור ובריטקא סימן ש"ך אותה כל המאמר תהלה לדוד בכל יום מוכמח לו: **שם** מפני ששים בה מפלתן. עי' תפוסת הרכב"ח סימן מ"ט: **בהגנחת מהרי"ב אחר** הסד' והלכתא. וע"ש מגילה כ"ג ע"ח תוס' ד"ה כיון:

מוסף רש"י

סייג. נדל (מנחדרין כז. מו. (דה ג. אבות פ"ג מי"ג). **תפלת** ערבית רשות. מפני שהיא כנגד הקטר אלנים ואמוריים שאין מעכבין כפרחון (שבת מ).

רבינו חננאל

אמר ר' יהושע בן לוי אעפ"י ובו'. הא דאמר ר' יהושע בן לוי אעפ"י שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצוה לקרותה על מטתו. ואינו קורא אלא שמע והיה אם שמוע אבל לא פרשת ציצית.

רב ניסים גאון

ואיבעית אימא **לאפוקי ממאן** דאמר דתפלת ערבית רשות. מי הוא שאמר דתפלת ערבית רשות ר' יהושע הוא ואיתא בפרק תפלת השחר (דף מ:) אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר רשות:

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com